

ЕКОНОМІЧНІ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЗАХІДНОЇ БІЛОРУСІ У СКЛАДІ ПОЛЬЩІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ (1921–1939 рр.)

У статті аналізуються умови існування білоруського народу в складі Польської держави в міжвоєнний період, які визначали серед іншого і характер туристичної активності в регіоні. Білоруське сільське населення не мало ні вільного часу, ні коштів для організації відпочинку. Інтелігенція, молодь, робітники, жителі міст шукали можливості для відпочинку у своєму регіоні, який не вимагав би значних витрат. Основним імперативом політики польської влади була полонізація населення, включення його в систему польських національно-культурних цінностей. У досягненні цих цілей туризм грав важливу роль бо володів значним пропагандистським потенціалом, був елементом «м'якої сили», здатної поступово, але надійно прив'язати білоруські землі до Польщі.

Ключові слова: Білорусь, Польща, Західна Білорусь, туризм, історія туризму, економічний розвиток, полонізація, міжвоєнний період.

В результаті військових протистоянь у першій чверті ХХ ст. Ризький мирний договір розділив білоруські землі на східну частину, де в 1920-ті рр. були створені певні умови для білоруського національного розвитку, і західну, що стала частиною польської держави. На цій західній частині проживало близько 2 млн. білорусів, в основному, на території Поліського, Новогрудського, Віленського та Білостоцького воєводств, велика частина території яких в радянській історіографії отримала назву «Західна Білорусь», а в польській називалася північно-східними воєводствами або східними кресами.

Західна Білорусь історично була регіоном з досить різноманітним національним складом населення, частка в якому білоруського компонента в різних регіонах і за різними даними істотно різнилася. Для дослідження національної структури окремих соціальних або професійних груп населення Західної Білорусі найчастіше застосовуються статистичні дані про конфесійну приналежність. Згідно з даними перепису 1931 р. в Білостоцькому воєводстві 91,1% православних жили в сільській місцевості, Віленському – 93,1%, в Новогрудському – 96,5%, Поліському – 95,0%¹. У двох останніх православні становили більшість населення, що багатьом дослідникам дозволяє говорити про переважно білоруський склад їх населення. Однак, у містах частка білорусів була у багато разів меншою, ніж у сільській місцевості.

Ще одним способом визначення кількості білорусів серед населення Західної Білорусі є мовний критерій. Однак, при його використанні як методу розрахунку чисельності білорусів число осіб, що вказували білоруську мову в якості рідної, було значно меншим, ніж число православних. Враховуючи рівень національної самосвідомості жителів регіону, наявність на цих землях незначного відсотку російського православного населення, а також зловживання влади при проведенні перепису, чисельність носіїв білоруської мови не можна розглядати в якості достовірного джерела при визначенні чисельності білоруського населення в регіоні.

Однак у будь-якому випадку залишається очевидним той факт, що переважна більшість етнічних білорусів проживало в сільській місцевості. Білорусів-городян було на порядок менше сільських. Якщо ж враховувати відмінності в рівні життя міського та сільського населення, їх купівельної спроможності, наявності вільного часу, а також особливості в сприйнятті подорожей і туризму, можна з упевненістю стверджувати, що туристична активність білоруського населення Західної Білорусі здебільшого зводилася до прийому на своїй території відпочиваючих з великих міст та інших регіонів країни.

Майже 9 з 10 білорусів було зайнято в сфері сільськогосподарського виробництва та у сфері переробки сировини, і менш ніж 1 з 10 заробляли найманою працею. Білоруси займали посади, які не вимагали високої кваліфікації: у сфері аграрного виробництва, переробної та харчової промисловості, у сфері обслуговування і т.д. Винятком було Білостоцьке воєводство,

де близько 15% усіх робітників складали білоруси, професійний склад яких був наближений до польських робітників, всього трохи більше 35% працювали у сільському господарстві, третина – в промисловості, близько 20% – у сфері обслуговування, 5% – в сфері комунікації та на транспорті². Керівні посади, які передбачали кращу оплату праці і більш високі кваліфікаційні вимоги, білоруси, як правило, не займали. Особлива дискримінація робітників непольського походження спостерігалася в тих сферах, які безпосередньо контролювалися державою. В першу чергу це державне управління, транспорт і зв'язок. Білорусам польська влада не довіряла, побоюючись диверсій і саботажу. Це призводило до того, що серед соціальних верств західнобілоруського населення, які хоча б потенційно могли б стати споживачами туристичних послуг, білоруси практично представлені не були.

Сировинна база Західної Білорусі визначала те, що виробництво в регіоні було тісно пов'язане з аграрним сектором. У воєводствах, де проживало білоруське населення, функціонувало близько 150 підприємств, де вироблялися спиртні напої і пиво, крохмаль, цегла, а також підприємства з переробки молока, зерна тощо³. Це були найчастіше невеликі підприємства, де соціальне законодавство діяло символічно або зовсім ігнорувалося. Форми працевлаштування та оплати праці працівників цілком визначалися їхніми власниками. Найбільше білоруських працівників було зайнято у великих поміщицьких господарствах. Землевласник в якості винагороди за працю надавав проживання, земельну ділянку для ведення підсобного господарства, а заробітну плату видавав у натуральному вигляді. Через неможливість знайти іншу роботу працівники були повністю залежні від роботодавця. Ремісники і дрібні торговці білоруського походження жили, в основному, в містечках та інших населених пунктах. В кожному селі Західної Білорусі існували люди, які, крім основної роботи в полі, займалися різними ремеслами. Часто їх послуги оплачувалися натуральним чином. Білоруське село з його фактично натуральним господарством було практично самодостатнім. Це не створювало необхідних умов формування у значної частини західнобілоруського населення вільного часу у формі оплачуваних відпусток, що є базовою умовою формування масового туризму в регіоні, і вільних грошових коштів, які могли б бути витрачені на організацію відпочинку.

В середовищі інтелігенції в Західній Білорусі гостро стояло питання пошуку джерел коштів до існування. Світська православна інтелігенція, яку представляли головним чином вчителі і колишні царські чиновники нижчого рангу, в результаті кадрової політики нової польської адміністрації втратила роботу. Частина інтелігенції знаходила роботу в торгівлі, дрібнотоварному виробництві або виконувала самі неprestижні для своєї соціальної групи функції. Їх рівень життя був наближений до рівня життя не самих заможних селян. Положення цієї соціальної групи ускладнювалося слабким розвитком білоруської освіти, а також ускладненим доступом до польських шкіл. В силу слабких матеріальних можливостей білоруська інтелігенція була обмежена в організації національно-культурного життя. Однак, до білоруського народу повернулася та частина інтелігенції, яка за часів Російської імперії піддалася русифікації. Основними перешкодами для розвитку національно-культурного руху була малограмотність сільського населення, його нечисленність, бідність та ідеологічні суперечності в середовищі самої інтелігенції. Таким чином, з туристичного руху практично виключалися ті верстви білоруського населення, які могли б стати каталізаторами розвитку внутрішнього культурно-пізнавального туризму та екскурсій на території Західної Білорусі.

Найбільшим містом Західної Білорусі, економічним і суспільно-політичним центром було місто Вільно, де проживала значна частина білоруської інтелігенції. Це місто стає центром білоруського політичного, культурного, науково-освітнього життя регіону. У Віленському університеті ім. короля Стефана Баторія вивчалася білоруська мова і культура. В місті діяли білоруські середні школи. Крім того, Вільно було місцем знаходження центральних органів кількох товариств і організацій наукового, економічного, видавничого та культурного характеру. У той же час у Білостоці не було жодної білоруської школи, що сприяло активній колонізації місцевого молодого білоруського населення. Це і визначило той факт, що саме Вільно і Віленське воєводство до 1930-х рр. стає центром білоруського туристсько-екскурсійного та краєзнавчого руху в регіоні. Саме на Віленщині першим відроджується білоруський краєзнавчий рух, видається найбільше літератури туристичного та краєзнавчого характеру, в т.ч. білоруською мовою, з'являються перші в Західній Білорусі шкільні табори та молодіжні бази відпочинку, проводиться найбільше краєзнавчих екскурсій, в тому числі для білорусів і білоруською мовою.

В цілому білоруси серед заможних верств суспільства представлені практично не були. Білоруські поміщики зустрічалися рідко. У структурі земельної власності Західної Білорусі значну частину займала власність великих землевласників⁴. На території Західної Білорусі 84,4% всіх

маєтків належало полякам або спольщеним білоруським католикам. Серед власників господарств площею понад 50 га білоруси в Білостоцькому воєводстві становили 3%, Віленському – 10%, Новогрудському – 12%, Поліському – 18%. Більшість з них мали не більше 100 га землі⁵. Це не дозволяло їм сформувати капітал, який дав би їм змогу здійснювати закордонні поїздки. Тому основна частина туристів, які виїжджали з Західної Білорусі на відпочинок за кордон, була представлена великими польськими землевласниками.

Білоруське походження мала також частина застінкової шляхти, яка проживала в Новогрудському та Поліському воєводствах. У більшості випадків це були православні, які, однак, не ідентифікували себе з білоруською нацією (як, втім, і з жодною іншою). Ця група ототожнювала білорусів з селянами, до яких ставилася зневажливо, хоча за рівнем і способом життя практично від них не відрізнялася. Через специфічну ідентичність ця шляхта стала об'єктом інтересу з боку державних органів. Влада припускала, що при відповідному пропагандистському впливі її можна буде легко асимілювати і зробити опорою польської державності в регіоні, оскільки ця група віддавала перевагу польській мові та культурі. Саме на цю соціальну групу в першу чергу були спрямовані пропагандистські зусилля влади, що проявилися у формі пільгових або безкоштовних екскурсій в столицю та найбільш промислово та економічно розвинені регіони Польщі. Такими діями влада прагнула продемонструвати їм політичну, економічну і культурну міць польської держави і переваги лояльного відношення до неї.

Білорусів місцева адміністрація вважала відсталим і примітивним елементом, який потрібно швидше полонізувати. Цьому серед іншого повинна була сприяти і земельна реформа. Так як маєтки належали в основному польським власникам, їх парцеляція знизила б відсоток польських власників. Для недопущення цього в Західну Білорусь були направлені осадники з центральних регіонів Польщі – відставні військові, яким виділялися земельні ділянки та кредити на організацію господарства. Вони мали сприяти асиміляції білоруського населення та надавати підтримку місцевій адміністрації. Осадники виконували і важливі суспільні функції, займаючи нижчі посади в місцевій адміністрації. Деякі осадники асимілювалися серед місцевого білоруського населення, приймаючи згодом мову і традиції білоруських селян. Політичні та економічні підсумки осадництва в Західній Білорусі виявилися незначними. Кількість нових господарств не змінила ні економічного, ні національного характеру регіону.

Характер польського управління західнобілоруськими землями з самого початку не сприяв налагодженню конструктивних стосунків з місцевим населенням. Разом зі становленням нової влади відбувалася ліквідація білоруської освіти, конфіскація храмів, репресії з боку силових відомств.

В умовах парламентського періоду 1921–1926 рр. не було розроблено цілісної програми політики щодо національних меншин. Національні питання входили в компетенцію наступних міністерств: внутрішніх справ, військових справ, закордонних справ, релігійних культів і народної освіти. Уряд за цей період змінювався 10 разів, а керівники зазначених вище міністерств – ще частіше. Тому політика в північно-східних воєводствах була справою переважно місцевої воєводської адміністрації.

До однієї з найбільш важливих проблем, пов'язаних з існуванням білоруського народу в складі польської держави, крім аграрного питання, відносилася проблема шкільної освіти. Ліквідація системи шкільної освіти, створеної в період німецької окупації та Білоруської Народної Республіки, практично позбавила білоруський народ шкіл з рідною мовою навчання. У 1925–1926 навчальному році у всій державі було 3 школи з білоруською мовою навчання, які налічували 425 учнів, та 19 двомовні, які відвідували 1683 учня. На 1000 білоруських школярів доводилося тільки 3,5, які відвідували білоруську школу, 13,5 – двомовну та 983 – польську⁶.

Політика польської влади протягом 1921–1939 рр. не створювала умов для формування надійного партнерського співіснування між більшістю польського населення і національними меншинами бо завжди спиралася на поширений стереотип, що Білорусь – це етнографічно перехідна польська (Західна Білорусь) і російська (Східна Білорусь) територія. Таке ставлення правлячих кіл до місцевого населення, в свою чергу, викликало негативну реакцію білоруської громадськості і напружене ставлення до польського населення цих територій. Весь міжвоєнний період польська держава не вважала білорусів народом, здатним досягати політичних цілей, пов'язаних з її власними національними інтересами, тому під гнітом подій початку ХХ ст. польська політична думка почала розробляти концепції приєднання Західної Білорусі та ліквідації тут впливу “російського елементу”.

Разом з підписанням Ризького мирного договору 1921 р. у внутрішній політиці Польщі почала закріплюватися лінія польських національних демократів (ендеків) на реалізацію програми

національної асиміляції, а саме політичну та культурну інтеграцію білорусів до складу польської держави. Ідеалом ендеків була сильна Польща, яка в змозі шляхом колонізації використовувати на свою користь потенціал непольських народів, що населяють її територію⁷. Відповідно білоруський національний рух в рамках цієї концепції розглядався як антидержавний і підлягав переслідуванню.

Правлячі коли Польщі пов'язували корективи своєї національної політики виключно зі ступенем лояльності білоруського суспільства. Прихильники прометеїзма Т. Голувка, Л. Василевський, К. Млодяновський пропонували, щоб «обмеження прав меншин відбувалося індивідуально, а не автоматично, що поляки повинні розуміти – Польща також і їх батьківщина»⁸. У свою чергу створення незалежної Білорусі польська патріотична думка розглядала як програму на майбутнє, яка в сучасних умовах не мала жодних шансів на реалізацію.

Керівництво Польської держави, надаючи ряд поступок національним меншинам, прагнуло досягти, в першу чергу, пропагандистських цілей і дбала про свою репутацію на міжнародній арені. Насправді ж, виявляючи зацікавленість у збереженні єдності і цілісності держави, правлячі кола на законодавчому рівні обмежували повноправний культурний і духовний розвиток національних меншин, оскільки боялися, що реалізація освітніх і культурних прагнень білоруського населення може викликати зростання його політичної самосвідомості. Тому уряд А. Падеревського почав здійснення обережної по інтенсивності і засобам політики денационалізації щодо західнобілоруського регіону, але вже з часів уряду В. Грабського (1924 р.) стало помітним збільшення тенденцій спольщення щодо білорусів⁹. Практичною реалізацією цієї діяльності стало розширення сфери впливу загальнопольських громадських організацій та об'єднань туристичного профілю в житті Західної Білорусі¹⁰.

Після перевороту Ю. Пілсудський під гаслом боротьби з партійною системою в якості бази свого політичного руху обрав загальнопольські громадські організації, підсумком чого стала підтримка тих туристичних об'єднань і організацій, розвиток яких вкладався в ідеологічні рамки правлячих кіл. Стратегічними напрямками у національній політиці уряду санаційного режиму стала заміна системи національної асиміляції новою державною асиміляцією меншин через програму громадянського виховання, спрямовану на формування з білорусів відданих громадян польської держави, здійснення якої покладалося на загальнопольські туристичні організації. Першим кроком у реалізації державної програми громадянського виховання стала промова міністра Я. Єнджеєвича, який поставив питання про зближення білоруської молоді з досягненнями місцевої культури, розглядаючи історико-культурну спадщину окремих регіонів і меншин як складову нової культури Польщі¹¹. Одночасно як один з компонентів програми державної асиміляції здійснювалася підтримка загальнопольського туристичного та екскурсійного руху на території західнобілоруських воєводств. Розраховувалося, що під час реалізації цих напрямків державної асиміляції розшириться духовний вплив представників польської національності на західнобілоруське населення, поляки зможуть очолити найбільш активну частину суспільства і направити її інтереси на запозичення польських культурних цінностей. Крім того, важливим завданням загальнопольських туристсько-екскурсійних організацій на території Західної Білорусі стала селекція людських ресурсів, яку здійснювали різні регіональні товариства під керівництвом польської інтелігенції, оцінюючи здатність білорусів до сприйняття польської історико-культурної спадщини.

Незважаючи на те, що центрами громадянського виховання населення Західної Білорусі стали різні пропольські об'єднання туристичного профілю, клуби і школи, досягти поставлених цілей через екскурсії, походи і поїздки та іншу культурну діяльність польські влади не змогли, оскільки жодна програма не мала достатніх стимулів, здатних активізувати серед місцевого населення самостійну ініціативу. Навпаки, серед білоруської меншини переважали аж до 1939 р. прагнення до вивчення та культивування національної культури та традицій.

У 1930-ті рр. ідея моноетнічної польської держави стала переважати в політичних колах і суспільстві Польщі. Її політична думка визнавала білорусів виключно як регіональну етнічну групу польської нації, в результаті чого поширився регіоналізм і зникли толерантні відносини до відродження білоруської культури. Почався процес переслідування і закриття білоруських екскурсійно-краєзнавчих організацій, спроби ліквідації громадських і студентських туристсько-рекреаційних об'єднань, які, згідно з твердим переконанням влади, перебували під комуністичним впливом. Дії влади викликали серед білоруського населення тенденцію до протистояння, а його громадська активність почала переходити у сферу нелегальних форм діяльності.

У свою чергу, з метою припинення процесу поглиблення національного протистояння між білорусами та поляками на території Західної Білорусі, представники санаційного режиму Ф. Скла-

довський і поліський воєвода В. Костек-Бернацький висловилися за посилення асиміляційної політики на східних територіях. Поліський воєвода навіть пропонував у квітні 1933 р. ввести надзвичайний стан «для очищення території від шпигунів і шкідників, діяльність яких заважала асиміляції». Проте практичне виконання одержав у 1933 р. план, запропонований новогрудським воєводою С. Свідерським, який передбачав поступове обмеження діяльності численних білоруських культурних і просвітницьких закладів та недопущення появи нових¹².

Необхідно відзначити, що керівництво польської держави досить негативно сприймало екскурсійно-краєзнавчий та туристсько-рекреаційний рух білоруського населення, прагнучи законодавчо обмежити його організаційну присутність в Західній Білорусі та забезпечити домінування пропольських державних і громадських організацій екскурсійно-краєзнавчого та туристично-рекреаційного профілю, таких як місцеві відділи Товариства розвитку східних земель, Польського туристичного клубу, Польського краєзнавчого товариства та ін. Саме це обмежувальне спрямування державної політики щодо білоруського туристичного руху простежується в польському законодавстві.

Розвиток внутрішнього туризму повинен був сприяти вирішенню наступних завдань: подолання суперечностей між різними регіонами, в тому числі населеними національними меншинами, інтеграції національних окраїн до загальнодержавного життя; патріотичне виховання з елементами початкової військової підготовки в умовах наростання військово-політичної напруженості в Європі. Безумовно, всі заходи з розвитку туризму здійснювалися в інтересах єдиної польської держави, але багато з них об'єктивно сприяло поліпшенню якості життя в конкретних регіонах «східних кресів», в т.ч. збереженню елементів місцевої самобутності – ремесел, звичаїв, кухні, костюма та ін. Обмежене культивування регіональних особливостей, якщо воно і мало місце, не було покликано підтримувати національні рухи етнічних меншин. Швидше навпаки – туризм як інструмент регіональної політики повинен був переманити місцевих активістів на бік уряду і його інтеграційних прагнень.

Для цих цілей державними органами організовувалися екскурсії жителів Західної Білорусі у центральні та західні регіони Польщі. Такі екскурсії носили яскраво виражений пропагандистський характер, були покликані показати жителям національних окраїн економічну і культурну міць Польської держави, і, в кінцевому рахунку, сформуванню лояльну польській державі громадську думку в Західній Білорусі.

Наприклад, у 1935 р. для жителів Брестського повіту була організована екскурсія в Сілезію з відвідуванням Варшави і Кракова. У ній взяли участь 47 жителів Брестського повіту, в тому числі 8 поляків та 39 «тутешніх». 15 осіб було членами Союзу резервістів, 9 – пожежної охорони, 5 – Союзу сільської молоді, 4 були осадниками. За віковим складом 3 не мали і 20 років, решта мали вік від 30 до 50 років¹³. Таким чином, до екскурсії залучалися в основному люди середнього віку, які беруть активну участь у суспільному житті регіону, які володіють певним статусом і авторитетом, здатні впливати на громадську думку.

Такі поїздки повністю або частково фінансувалися з державного бюджету і спеціалізованих фондів. Так, з учасників екскурсійної поїздки з Брестського повіту в Сілезію в 1935 р. 40% туристів сплатили всю вартість поїздки, 20% – половину вартості, 10% – компенсували лише 1/3 вартості, решта 30% туристів брали участь у поїздки безкоштовно. В ході поїздки туристи з Брестського повіту відвідували як основні історичні та релігійні пам'ятки Варшави, Кракова та Ченстохови, так і здійснювали візити на великі підприємства, заводи, шахти та промислові об'єкти, які демонстрували економічну міць Польщі¹⁴.

Величезну ідеологічну та пропагандистську важливість таких екскурсійних поїздок, яку їм надавали польські правлячі кола, підкреслює той факт, що учасники поїздки 1935 р. з Брестського повіту були удостоєні аудієнції президента Польщі І. Мостицького в його резиденції в Бельведерському палаці.

Таким чином, соціально-економічні та суспільно-політичні умови, які склалися на території Західної Білорусі в 1920–1930-х рр. не сприяли розвитку масового туристичного руху серед білорусів. Абсолютна більшість білорусів проживала в сільській місцевості і була зайнята в сфері аграрного виробництва, що визначало їх низьку купівельну спроможність і не дозволяло їм здійснювати вибір форм туристичної активності. Потенційну можливість здійснювати туристичні поїздки у вільний від роботи час мала лише нечисленна білоруська інтелігенція і робітники, які, однак, були вкрай обмежені скромними фінансовими можливостями. Білоруське населення постійно обмежувалося в його правах щодо національно-культурного розвитку. В цих умовах туризм стає одним з елементів політики колонізації, в першу чергу в сфері організації відпочинку молоді. Щодо населення Західної Білорусі правлячими колами Польщі у

1920–1930-ті рр. проводилася політика, що одержала назву “політика східних кресів”, кінцевою метою якої було остаточне поглинання Польщею і західнобілоруських, і західноукраїнських територій шляхом поступової полонізації місцевого непольського населення. Зростання польського впливу на території Західної Білорусі здійснювалося в результаті політики влади, яка знайшла своє відображення у боротьбі з будь якою пропагандою національних і культурних відмінностей білоруського народу, систематичному переконанні місцевого населення в тому, що воно є складовою частиною польського суспільства, а також у пропаганді ідеї польської державності, її історичних коренів в даному регіоні. Особлива роль у здійсненні цих ідей належала туристичній політиці, яка була зорієнтована на включення білоруського суспільства в ареал польських національно-культурних цінностей. Передбачалося, що завдяки туризму і діяльності польських громадських організацій і об’єднань у сфері туризму білоруська меншість відмовиться від боротьби за національне визволення, що розглядалося польською владою як гарантія державної безпеки і громадського порядку.

¹ Zaborski W. Liczba i rozmieszczenie mieszkańców Polski według języków i wyznań // Sprawy Narodowościowe. – 1937. – № 1–2. – С. 77.

² Мірановіч Я. Беларусь ў Польшчы ў 1918–1949 г. – Вільня, 2010. – С. 28.

³ Вайцешчык Г. С. Матэрыяльны дабрабыт насельніцтва мястэчак Заходняй Беларусі ў 1921–1939 г. // Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Серыя 1. – 2013. – № 1(144). – С. 32–44.

⁴ Несцяровіч Н. Б. Характар заходнебеларускай эканомікі ў 1921–1939 г. // Заходні рэгіён Беларусі вачыма гісторыкаў і краязнаўцаў: зборнік навуковых артыкулаў / рэдкал.: І. П. Крэнь, У. І. Навіцкі, В. А. Белазаровіч і інш. – Гродна, 2008. – С. 228–232.

⁵ Грэсь С. М. Аграныя пераўтварэнні на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў 1921–1939 г. – Гродна, 2012. – С. 53.

⁶ Мірановіч Я. Беларусь ў Польшчы ў 1918–1949 г. – Вільня, 2010. – С. 36.

⁷ Archiwum Akt Nowych w Warszawie. – Zesp. 3. – Sygn. 101.

⁸ Крамар Ю. В. Національно-культурна та релігійна політика урядів Польщі на Волині (1921–1939 рр.): дис. ... доктора. іст. наук. – Львів, 2015. – С. 62–69.

⁹ Гецэвіч А. К. Дзейнасць польскіх палітычных партый і арганізацый у Заходняй Беларусі (1918–1926 гг.). – Гродна, 2010. – С. 27–35.

¹⁰ Крывучь В. І. Пад шыльдай «Дзяржаўнага выхавання»: рэалізацыя ўрадавых выхаваўчых канцэпцый на тэрыторыі Заходняй Беларусі (1926–1939). – Баранавічы, 2010. – С. 62–69.

¹¹ Цітовіч І. У. Краязнаўства як фактар умацавання патрыятычных пачуццяў беларускай моладзі // Праблемы кіравання. – 2005. – № 1. – С. 128–132.

¹² Державний архів Гродненської області. – Ф. 551. – Оп. 1. – Спр. 1240. – Арк. 2–5.

¹³ Державний архів Брестської області. – Ф. 1. – Оп. 10. – Спр. 158. – Арк. 2, 3, 5.

¹⁴ Там само. – Спр. 158. – Арк. 7.

В статье анализируются условия существования белорусского народа в составе Польского государства в межвоенный период, определявшие среди прочего и характер туристической активности в регионе. Белорусское сельское население не имело ни свободного времени, ни средств для организации отдыха. Интеллигенция, молодежь, рабочие, жители городов искали возможности для отдыха в своем регионе, не требующего значительных затрат. Основным императивом политики польских властей была полонизация населения, включение его в систему польских национально-культурных ценностей. В достижении этих целей туризм играл важную роль т.к. обладал значительным пропагандистским потенциалом, являлся элементом «мягкой силы», способной постепенно, но надежно привязать белорусские земли к Польше.

Ключевые слова: Беларусь, Польша, Западная Беларусь, туризм, история туризма, экономическое развитие, полонизация, межвоенный период.

The article analyzes the conditions of existence of the Belarusian people in the part of the Polish state in interwar period, which determined among other things the nature of tourist activity in the

region. Belarusian peasants had neither free time nor money for recreation. Intellectuals, youth, workers, urban residents sought to repose in their region that does not require significant costs. The primary policy imperative of the Polish authorities was the polonization of the population, its inclusion in the system of Polish national and cultural values. In achieving these objectives the tourism played an important role since had considerable propaganda potential, is an element of «soft power», can gradually but securely bind Belarusian lands to Poland.

Keywords: Belarus, Poland, West Belarus, tourism, history of tourism, economic development, polonization, interwar period.